

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Л. Ю. Полторак

АРТ-ТЕРАПІЯ

**Методичні вказівки
для спеціальності 053 «Психологія»**

Випуск 297

Миколаїв 2020

Рекомендовано до друку вченою радою Чорноморського національного університету імені Петра Могили (протокол № 9 від 28 травня 2020 р.)

Рецензенти:

Бутенко В. Г., член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор кафедри Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, МВС України, професор кафедри загальноправових та соціально-гуманітарних дисциплін;

Астремська І. В., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Чорноморського державного університету ім. Петра Могили.

П 52

Полторак Л. Ю. Арт-терапія : Методичні вказівки для спеціальності 053 «Психологія». Л. Ю. Полторак. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. – 56 с. – (Методична серія ; вип. 297).

У методичних вказівках висвітлюються особливості організації навчального процесу під час вивчення дисципліни «Арт-терапія». Представлено тематику лекційних і семінарських занять, подано характеристику запропонованих тем із роз'ясненнями до практичних вправ, а також тестові завдання для проведення контролю рівня засвоєних знань.

Методичні вказівки розроблені для полегшення роботи студентів у процесі професійної підготовки майбутніх психологів. Буде корисним також для закладів післядипломної освіти.

УДК 364-785.4:7(075.8)

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Опис навчальної дисципліни	5
Розділ 2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни	6
Розділ 3. Програма навчальної дисципліни	10
Розділ 4. Зміст навчальної дисципліни	12
Завдання для самостійної роботи студентів	36
Розділ 5. Підсумковий контроль	39
Розділ 6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання	43
Розділ 7. Рекомендовані джерела інформації	48
Додатки	52

ВСТУП

Сучасна людина живе в умовах неймовірного емоційного напруження та стресів, що обумовлено перевантаженням інформацією та швидкими змінами, що відбуваються у суспільстві. Це стосується не лише працездатного населення, але й дітей, людей похилого віку. І якщо раніше прийти до психолога вважалося неприпустимим, сьогодні все більше людей усвідомлюють важливість цієї професії.

Арт-терапія є невід'ємною складовою у роботі психологів у різних країнах світу та вже багато років засвідчує свою ефективність у роботі із різними категоріями клієнтів. Проте, в Україні цей напрям терапевтичної роботи є новим, а фахівців, які б могли використовувати методи арт-терапії у практичній діяльності не вистачає. Відтак, виникає гостра необхідність у підготовці висококваліфікованих фахівців, які б на професійному рівні здатні були б використовувати методи арт-терапії.

Оскільки в Україні наразі відсутні єдині вимоги до підготовки арт-терапевтів і, здебільшого, таке навчання проходить як неформальна освіта, ми намагалися акумулювати вітчизняний та зарубіжний досвід підготовки арт-терапевтів як в умовах професійної підготовки, так і за її межами. Це дозволило нам максимально сприяти засвоєнню студентами не лише теоретичної частини курсу, але й оволодінню практичними навичками використання сучасних арт-терапевтичних методик.

Курс «Арт-терапія» спрямований на ознайомлення студентів із різновидами арт-терапії (музикотерапія, ізотерапія, лялькотерапія, театротерапія, фототерапія, бібліотерапія тощо) та оволодіння основними арт-терапевтичними методами та техніками роботи із різними групами клієнтів. Представлені методичні вказівки до курсу «Арт-терапія» покликані полегшити роботу та підвищити якість підготовки майбутніх психологів в оволодінні методами арт-терапії. У методичних вказівках представлено тематику лекційних і семінарсько-практичних занять, подано характеристику запропонованих тем із роз'ясненнями до практичних вправ, які ґрунтуються на особистісно орієнтованому та діяльнісному підходах.

Розділ 1.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Арт-терапія	
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки	
Спеціальність	053 Психологія	
Спеціалізація (якщо є)		
Освітня програма	Психологія	
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврат)	
Статус дисципліни	Вибіркова (цикл професійної підготовки)	
Курс навчання	Другий	
Навчальний рік	2019–2020	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	3	4, 5
Загальна кількість кредитів ЄКТС/год.	3 кредити / 90 год.	
Структура курсу:	Денна форма	Заочна форма
лекції;	15 год. лекцій	6 год. лекцій
семінарські заняття (практичні, лабораторні, підгрупові);	30 год. семінарські заняття	6 год. семінарські заняття
годин самостійної роботи студентів.	45 год. самостійні роботи студентів	78 год. самостійні роботи студентів
Відсоток аудиторного навантаження	50 %	13
Мова викладання	українська	
Форма підсумкового контролю	залік	

Розділ 2.

Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

2.1. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі

Арт-терапія займає вагоме місце в арсеналі психологів провідних країн світу. Її ефективність була доведена низкою наукових досліджень, які підтвердили доцільність її використання не лише у роботі із дітьми, але й роботі із сім'ями, людьми похилого віку, підлітками, у роботі із кризовими станами, при втраті, під час розвитку посттравматичного синдрому тощо. Курс «Арт-терапія» спрямований на ознайомлення студентів із різновидами арт-терапії (музикотерапія, ізотерапія, лялькотерапія, театротерапія, фототерапія, бібліотерапія тощо) та оволодіння основними арт-терапевтичними методами та техніками роботи із різними групами клієнтів.

Мета курсу «Арт-терапія»: ознайомити студентів з основними поняттями, загальними тенденціями та особливостями розвитку арт-терапії, її видами та методами, а також формування умінь та навичок використання методів арт-терапії у майбутній професійній діяльності.

Завдання курсу «Арт-терапія»:

- ознайомлення студентів з історичними аспектами розвитку та становлення методів арт-терапії;
- розкриття змісту основних арт-терапевтичних методів;
- висвітлення теоретичних і методологічних засад використання методів арт-терапії;
- формування у студентів практичних навичок та умінь використання методів арт-терапії.

Основні вимоги до рівня засвоєння змісту курсу: студенти повинні знати теоретичний і практичний матеріал дисципліни, мати чітке уявлення про умови й передумови її виникнення; уміти користуватися базовими поняттями дисципліни для практичних цілей.

Розроблена програма відповідає освітній програмі та орієнтована на **формування компетентностей:**

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 8. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 9. Здатність працювати в команді.

Спеціальні (фахові) компетентності спеціальності (СК):

СК 1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК 2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК 3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

СК 4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

СК 5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.

СК 7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК 8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову).

СК 11. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

СК 12. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Програмні результати навчання:

ПР 1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ у контексті професійних завдань.

ПР 3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т. ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР 4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПР 5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПР 7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

ПР 8. Презентувати результати власних досліджень усно/письмово для фахівців і нефахівців.

ПР 9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

ПР 10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПР 11. Скласти та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.

ПР 13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

ПР 14. Ефективно виконувати різні ролі в команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.

ПР 15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

ПР 16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

2.2. Передумови для вивчення дисципліни

Курс «Арт-терапія» покликаний поглибити та систематизувати попередні знання студентів про особливості функціонування психіки, сприйняття інформації та її вплив на подальшу поведінку особистості, які вони вже одержали в ході вивчення дисциплін «Загальна психологія», «Психологія особистості». Матеріал курсу також органічно пов'язаний з іншими спеціалізованими курсами, які вивчаються на старших курсах бакалаврату.

2.3. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення дисципліни «Арт-терапія» студент повинен **знати:**

- історію становлення та розвитку арт-терапії;
- етичні норми під час використання методів арт-терапії;
- специфіку використання різних методів (видів) арт-терапії;

- особливості діагностики в арт-терапії з урахуванням індивідуальних особливостей особистості;
- види арт-терапевтичних кабінетів;
- основні вимоги до організації арт-терапевтичного простору;
- перелік основних арт-терапевтичних матеріалів та техніку безпеки під час їх використання;
- різновиди методів арт-терапії та їх терапевтичні можливості.

У результаті вивчення дисципліни «Арт-терапія» студент повинен **уміти:**

- підбирати матеріали для арт-терапевтичного заняття та організовувати робочий простір;
- заповнювати робочу документацію за результатами арт-терапевтичного заняття;
- застосовувати методи арт-терапії у професійній діяльності;
- підбирати оптимальні арт-терапевтичні методи з урахуванням запиту клієнтів;
- проводити діагностику з урахуванням індивідуальних особливостей особистості за результатами творчих продуктів клієнтів.

Розділ 3.

Програма навчальної дисципліни

3.1. Денна форма навчання

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
1	Арт-терапія як напрям психотерапії. Особливості її становлення та загальна характеристика	2	4	2
2	Основні форми арт-терапевтичної роботи та особливості взаємодії між психологом та клієнтом під час терапевтичної сесії	2	2	2
3	Організаційні аспекти арт-терапевтичної діяльності	2	2	2
4	Батьківська арт-терапія в роботі психолога: загальна характеристика та особливості використання	2	2	2
5	Музико-бібліотерапія в роботі психолога		2	4
6	«Монарт»: загальна характеристика методу та особливості його використання	2	–	1
7	Драматерапія та особливості її використання в роботі психолога	–	2	4
8	Метафоричні асоціативні зображення в арт-терапевтичній роботі	–	2	4
9	Арт-терапія в роботі з подружніми парами (сімейна арт-терапія)	2	2	2
10	Гримотерапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	–	2	4
11	Фототерапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	–	2	4
12	Фільмотерапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	–	2	4
13	Мандалотерапія у психологічній діяльності та особливості роботи із центрованими малюнками	2	2	1
14	Лялькотерапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	–	2	4
15	Музикотерапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	–	2	4
16	Арт-терапія в роботі із психосоматикою	2	–	1
	Усього за курсом	16	30	45

3.2. Заочна форма навчання

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
1	Арт-терапія як напрям психотерапії. Особливості її становлення та загальна характеристика	2	–	3
2	Основні форми арт-терапевтичної роботи та особливості взаємодії між психологом та клієнтом під час терапевтичної сесії	2	2	2
3	Організаційні аспекти арт-терапевтичної діяльності	–	–	3
4	Батьківська арт-терапія в роботі психолога: загальна характеристика та особливості використання	–	–	6
5	Музико-бібліотерапія в роботі психолога	–	2	3
6	«Монарт»: загальна характеристика методу та особливості його використання	–	–	6
7	Драматерапія та особливості її використання в роботі психолога	–	–	6
8	Метафоричні асоціативні зображення в арт-терапевтичній роботі	–	–	6
9	Арт-терапія в роботі з подружніми парами (сімейна арт-терапія)	2	2	2
10	Гримотерапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	–	–	6
11	Фототерапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	–	–	6
12	Фільмотерапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	–	–	6
13	Мандалотерапія у психологічній діяльності та особливості роботи із центрованими малюнками	–	–	6
14	Лялькотерапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	–	–	6
15	Музикотерапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	–	–	5
16	Арт-терапія в роботі із психосоматикою	–	2	3
	Усього за курсом	6	6	78

Розділ 4.

Зміст навчальної дисципліни

4.1. План лекцій

4.1.1. План лекцій для денної форми навчання

№ лекції	Кількість годин	Теми лекцій	Ключові питання, які розглядаються
1	2	Арт-терапія як напрям психотерапії. Особливості її становлення та загальна характеристика	1. Історичні аспекти розвитку та становлення арт-терапії. 2. Поняття арт-терапії. Класифікація методів (видів) арт-терапії. 3. Мета, завдання та функції арт-терапії. 4. Переваги методів арт-терапії.
2	2	Основні форми арт-терапевтичної роботи та особливості взаємодії між психологом та клієнтом під час терапевтичної сесії	1. Основні форми арт-терапевтичної роботи. 2. Стратегії роботи психолога під час арт-терапевтичного заняття. 3. Взаємодія арт-терапевта та клієнта під час арт-терапевтичної сесії. Перенос та контр-перенос. 4. Особливості діагностики в арт-терапії.
3	2	Організаційні аспекти арт-терапевтичної діяльності	1. Перша зустріч із клієнтом та обговорення умов подальшої терапії. 2. Види арт-терапевтичних кабінетів. 3. Забезпечення арт-терапевтичного кабінету необхідними матеріалами та техніка безпеки під час їх використання. 4. Етичний кодекс арт-терапевта. 5. Ведення робочої документації та умови зберігання творчих робіт клієнтів.
4	2	Батьківська арт-терапія в роботі психолога: загальна характеристика та особливості використання	1. Поняття батьківської арт-терапії як напряму психологічної роботи, цілі батьківської арт-терапії для дітей та батьків. 2. Принципи використання батьківської арт-терапії 3. Техніка «Дзеркало» як основна складова батьківської арт-терапії. 4. Організація простору під час батьківської арт-терапії. 5. Заборони та обмеження під час батьківської арт-терапії.
5	2	«Монарт»: загальна характеристика методу та особливості його використання	1. Історія становлення методу та його терапевтичні можливості. 2. Особливості та принципи роботи за методом «Монарт». 3. Практичне відпрацювання навичок використання методу «Монарт»; 3.1. Малюнок «Корабель»; 3.2. Малюнок «Нарциси»; 3.3. Малюнок «Замок».

Продовження табл.

6	2	Арт-терапія в роботі з подружніми парами (сімейна арт-терапія)	1. Сімейна арт-терапія як напрям арт-терапевтичної діяльності. 2. Арт-терапія у роботі із сімейними парами. 3. Використання методів арт-терапії у роботі із паузою у зачатті. 4. Використання методів арт-терапії в роботі із вагітними жінками.
7	2	Мандалотерапія у психологічній діяльності та особливості роботи із центрованими малюнками	1. Історія становлення методу та технології виготовлення мандал у психологічній роботі. 2. Діагностичні критерії в роботі з мандалами. 3. Робота із центрованими малюнками та малюнками у колі як напрям мандалотерапії.
8	2	Арт-терапія в роботі із психосоматикою	1. Поняття «психосоматика» та механізм її впливу на фізичний стан людини. 2. Фізіологічні прояви психосоматичного компонента. 4. Арт-терапевтичні техніки в роботі із психосоматикою.

4.1.2. План лекцій для заочної форми навчання

№ лекції	Кількість годин	Теми лекцій	Ключові питання, які розглядаються
1	2	Арт-терапія як напрям психотерапії. Особливості її становлення та загальна характеристика	1. Історичні аспекти розвитку та становлення арт-терапії. 2. Поняття арт-терапії. Класифікація методів (видів) арт-терапії. 3. Мета, завдання та функції арт-терапії. 4. Переваги методів арт-терапії.
2	2	Основні форми арт-терапевтичної роботи та особливості взаємодії між психологом та клієнтом під час терапевтичної сесії	1. Основні форми арт-терапевтичної роботи. 2. Стратегії роботи психолога під час арт-терапевтичного заняття. 3. Взаємодія арт-терапевта та клієнта під час арт-терапевтичної сесії. Перенос та контр-перенос. 4. Особливості діагностики в арт-терапії.
3	2	Арт-терапія в роботі з подружніми парами (сімейна арт-терапія)	1. Сімейна арт-терапія як напрям арт-терапевтичної діяльності. 2. Арт-терапія у роботі із сімейними парами. 3. Використання методів арт-терапії у роботі із паузою у зачатті. 4. Використання методів арт-терапії в роботі із вагітними жінками.

4.1.3. Рекомендації до проведення лекційних занять

Лекція 1. Арт-терапія як напрям психотерапії. Особливості її становлення та загальна характеристика

План

1. Історичні аспекти розвитку та становлення арт-терапії.
2. Поняття арт-терапії. Класифікація методів (видів) арт-терапії.
3. Мета, завдання та функції арт-терапії.
4. Переваги методів арт-терапії.

Пояснення до теми

Оскільки більшість групових арт-терапевтичних занять розпочинаються зі знайомства, соціальні працівники мають володіти набором арт-терапевтичних технік, які можна використовувати на початку заняття з різними категоріями клієнтів. З цією метою пропонуємо розпочати перше заняття з однієї з таких вправ.

Тілесно орієнтована техніка «Моє ім'я в русі» пропонується як вправа для знайомства та зняття емоційної напруги. Усі учасники по черговому називають своє ім'я та демонструють жест, який віддзеркалює емоційне наповнення їхнього імені. Оптимальний час для проведення вправи – 10–15 хв. (залежно від кількості студентів). Вправа може виконуватися в колі (якщо у студентській групі до 16 осіб) та сидячи за партою або стоячи біля парти (якщо у студентській групі від 16 до 30 осіб).

У **першому питанні** розкриваються історичні етапи становлення та розвитку методів арт-терапії: розвиток арт-терапевтичних знань у період від первісного суспільства – до кінця XVI ст., розвиток арт-терапевтичних знань у період з XVI–XIX ст., розвиток арт-терапевтичних знань у період з 1900–1940 рр., розвиток арт-терапевтичних знань у період з 1940-х рр. до сьогодні.

Характеризуючи останній етап, студентам пропонується **Техніка М. Наумбург «Каракулі»**.

Пояснення до техніки

1 етап: візьміть аркуш паперу і покладіть його перед собою; візьміть в обидві руки по олівцю будь-якого кольору та, заплющивши очі, намалуйте «каракулі» на вашому аркуші; зупиніться, коли відчуєте, що вже достатньо;

2 етап: відкрийте очі і подивіться на свій малюнок із різних боків – спробуйте роздивитися в ньому якийсь конкретний образ;

3 етап: домалюйте лінії, яких вам не вистачає, розфарбуйте малюнок так, щоб у ньому було чітко видно образ, який ви побачили;

4 етап: обговорення: «Що це?», «Як це пов'язано із твоїм життям?»

У **другому питанні** варто розглянути сучасні підходи до розуміння сутності арт-терапії та методів, які відносяться до арт-терапії: 1) арт-терапія як засіб, що дозволяє піклуватися про емоційний стан і психічне здоров'я людини, групи, колективу засобами художньої діяльності; 2) арт-терапія як лікувальне застосування візуального ряду різновидів мистецтва – живопису, графіки, скульптури, дизайну та інших форм творчості, в яких візуальний канал комунікації відіграє провідну роль; 3) арт-терапія як лікувальне застосування різних форм і видів мистецтва (ізотерапії; бібліотерапії, імаготерапії; музикотерапії, вокалотерапії; кінезотерапії тощо).

У **третьому питанні** розглядаються основні функції арт-терапії та подається їх загальна характеристика: комунікативна функція, розвивальна функція, освітня функція, інформаційна функція, соціалізуюча функція, діагностична функція, корекційна функція, реабілітаційна функція.

Під час розгляду зазначеного питання студентам пропонується порівняти функції методів арт-терапії та соціальної роботи і проаналізувати, які з функцій соціальної роботи можна вирішувати за допомогою методів арт-терапії.

У **четвертому питанні** доцільно висвітлити та охарактеризувати основні напрями використання методів арт-терапії: у психологічній, навчально-виховній, превентивній та просвітницькій діяльності, а також в аніматорській.

Лекція 2. Основні форми арт-терапевтичної роботи та особливості взаємодії між психологом та клієнтом під час терапевтичної сесії.

План

1. Основні форми арт-терапевтичної роботи.
2. Стратегії роботи психолога під час арт-терапевтичного заняття
3. Взаємодія арт-терапевта та клієнта під час арт-терапевтичної сесії. Перенос та контр-перенос.
4. Особливості діагностики в арт-терапії.

Пояснення до теми

Пропонуємо розпочати заняття із вправи «Рулон». Запропонована методика ознайомить студентів із тим, як можна справитися із ситуацією, коли клієнти відчують емоційну напруженість за необхідності щось про себе розповідати і є сором'язливими.

1 етап: візьміть рулон паперу і відмотайте стільки паперу, скільки вам захочеться.

2 етап: тепер кожен має розповісти щось про себе. Розповідь має тривати доти, доки ви будете змотувати в рулончик свій папірець.

Студенти почергово передають один одному рулончик паперу (можна використовувати туалетний папір, щоб надати заняттю певної комічності та розслабити клієнтів). Кожному пропонується відмотати собі стільки паперу, скільки йому захочеться. Наприкінці, коли рулон повертається до викладача, той озвучує, що тепер кожен має розповісти щось про себе. Розповідь має тривати доти, доки студент буде намотувати свій клаптик паперу на палець. Для виконання вправи відводиться 10–15 хв.

У **першому питанні** доцільно звернути увагу на особливості групової та індивідуальної форм навчання, окреслити переваги кожної форми роботи та їхні можливі недоліки.

У **другому питанні** надається характеристика таких стратегій роботи соціального працівника, як «нарощування Его» та «роздягання Его». Висвітлюються ситуації, у яких доцільно їх використовувати.

У **третьому питанні** висвітлюються механізми взаємодії соціального працівника та клієнта під час арт-терапевтичного заняття. Необхідно зупинитися на таких поняттях, як «перенос» і «контрперенос»: розглянути їхню сутність, погляди науковців щодо причин виникнення зазначених явищ, їх вплив на процес арт-терапевтичної роботи і те, яким чином розпізнати перенос і контрперенос у процесі арт-терапії. Важливо звернути увагу не лише на негативні наслідки переносу та контрпереносу, але і на ті позитивні аспекти, які можна використовувати для прогресу клієнта.

У **четвертому питанні** зупиніться на аналізі тих елементів творчих робіт клієнтів, які мають вагоме значення для діагностики психологічного стану особистості. Варто наголосити на відмінностях діагностики в арт-терапії та у проєктивних техніках. У межах цього питання зверніть увагу на символічне значення основних кольорів – білого, синього, червоного, жовтого та зеленого. Треба звернути увагу студентів на важливість інтерпретації роботи самим клієнтом. Для кращого засвоєння матеріалу пропонуємо дати студентам можливість проаналізувати творчі роботи клієнтів.

Лекція 3. Батьківська арт-терапія в роботі психолога: загальна характеристика та особливості використання

План

1. Поняття батьківської арт-терапії як напрямку психологічної роботи, цілі батьківської арт-терапії для дітей та батьків.

2. Принципи використання батьківської арт-терапії.
3. Техніка «Дзеркало» як основна складова батьківської арт-терапії.
4. Організація простору під час батьківської арт-терапії.
5. Заборони та обмеження під час батьківської арт-терапії.

Пояснення до теми

У **першому питанні** варто розглянути основні положення батьківської арт-терапії, цілі батьківської арт-терапії для батьків і для дітей, а також правила, яких мають дотримуватися батьки, які вирішили навчитися самостійно працювати зі своєю дитиною.

У **другому питанні** доцільно зосередити увагу на висвітленнях принципів використання батьківської арт-терапії, а саме: проблеми виникають не тільки через те, що було в минулому, але й через те, що на цей момент; необхідно використовувати сімейний підхід: почуття дитини і її ставлення до себе знаходяться під впливом відносин із батьками; якщо діти не отримують визнання, у них розвивається невпевненість у собі та почуття тривоги; необхідно враховувати, що як правило, батьки мають гарні наміри, їх необхідно використовувати як ресурс для роботи; діти сильні, вони здатні подолати багато труднощів; робота з дитиною може бути успішною лише за умови гарних взаємовідносин у родині; хоча батьки люблять дітей, у них може не вистачати навичок справлятися із труднощами; батьки іноді забувають, що мають бути терпимими; необхідно пам'ятати, що наш життєвий досвід не завжди спрацьовує для наших дітей.

У **третьому питанні** зосередьтеся на використанні техніки «Дзеркало» у арт-терапевтичному процесі. Увагу зверніть на те, як навчити батьків використовувати емпатійні відповіді на поведінку дитини, використовувати недирективну техніку роботи під час створення творчих робіт.

У **четвертому питанні** необхідно звернути увагу на організацію простору: робочого місця та зони навколо, часових меж організації заняття конфіденційності заняття та підбору матеріалів для заняття. Пропонуємо подати цей матеріал відповідно до таблиці 1.

Таблиця 1

Необхідний для арт-терапевтичної роботи матеріал

Мокра глина	Акварель	М'який пластилін	Масляна пастель	Товсті маркери	Колаж	Твердий пластилін	Тонкі маркери	Кольорові олівці	Звичайний олівець
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

найменш контролюється

найбільш контролюється

У межах цього питання мають бути висвітлені особливості використання різних арт-терапевтичних матеріалів та основні правила, яких варто дотримуватися під час використання таких матеріалів.

У **п'ятому питанні** доцільно звернути увагу на особливості встановлення обмежень під час проведення арт-терапевтичних занять із дітьми з використанням чотирикрової моделі: визнати і прийняти почуття дитини і її бажання; розповісти правило; дати альтернативу дій; якщо правило все ж таки порушується, проговорити дитині остаточний вибір.

Лекція 4. «Монарт»: загальна характеристика методу та особливості його використання

План

1. Історія становлення методу та його терапевтичні можливості.
2. Особливості та принципи роботи за методом «Монарт».
3. Практичне відпрацювання навичок використання методу «Монарт»:
 - 3.1. Малюнок «Корабель»;
 - 3.2. Малюнок «Нарциси»;
 - 3.3. Малюнок «Замок».

Пояснення до теми

Заняття спрямоване на ознайомлення студентів із арт-терапевтичною технікою «Монарт» – арт-терапевтична техніка, яка використовується з метою навчити дитину або дорослого малювати, використовуючи п'ять основних елементів – крапку, коло, пряму, хвилясту та кутову лінії.

У **першому та другому питаннях** доцільно розглянути теоретичні положення використання арт-терапевтичної методики «Монарт», а

саме історію виникнення методу, позитивний терапевтичний вплив означеної техніки, особливості та принципи її використання.

Третє питання має практичне спрямування та розраховане на відпрацювання практичних навичок використання арт-терапевтичної техніки «Монарт».

Приклад поетапного малювання за цією технікою представлено в додатку А.

Лекція 5. Арт-терапія в роботі з подружніми парами (сімейна арт-терапія)

План

1. Сімейна арт-терапія як напрям арт-терапевтичної діяльності.
2. Арт-терапія у роботі із сімейними парами.
3. Використання методів арт-терапії у роботі із паузою у зачатті.
4. Використання методів арт-терапії в роботі із вагітними жінками.

Пояснення до теми

У **першому питанні** необхідно звернути увагу на особливості роботи із подружніми парами та сім'ями з дітьми. Доцільно розглянути типологію проблемних сімей, які потребують втручання фахівця, розглянути основні проблеми, з якими зустрічаються такі сім'ї, а також діти, що ростуть у проблемних сім'ях.

У **другому питанні** варто проаналізувати основні арт-терапевтичні методики, які використовуються для діагностики сімейних відносин та корекції проблемних ситуацій, що виникли. Пропонуємо ознайомити студентів із методиками «Спільний малюнок без слів», «Спільний малюнок сім'ї», «Я – дружина/чоловік», «Моя сім'я».

У **третьому питанні** доречно зосередити увагу на ознайомленні студентів із арт-терапевтичними методиками, які можуть бути використані із проблемами у зачатті «Я вагітна», «Інстинкт продовження роду» (ресурсна арт-терапія), «Моє дерево». Доцільно звернути увагу на психосоматичний компонент безпліддя, розглянути основні причини психологічного безпліддя.

У **четвертому питанні** варто звернути увагу на основні проблеми вагітних жінок: токсикоз, неприйняття змін у своєму тілі, підготовка до материнства, загроза переривання вагітності. Серед методик, які доцільно розглянути арт-терапевтичні методики «Я вагітна», «Я мама», «Моє тіло».

Для опрацювання питань 3 та 4 можна використати медитацію з програми Н. Коваленко «Глорія» для майбутніх мам», а також арт-терапевтичну методику «Подарунок майбутній дитині».

Інструкція до медитації з програми Н. Коваленко «Глорія»: Уявіть свою матку – у ній тепло та спокійно. Якщо щось бентежить вас у ваших уявленнях – створіть такий образ вашої матки, який буде для вас комфортним, який вам сподобається. Уявіть, що ви прикрашаєте свою матку квітами, омиваєте різнокольоровими цілющими струменями і створюєте комфортне місце.

Зверніть увагу на відчуття в області матки після таких дій. Покличте свою майбутню дитину до цього комфортного місця, підготовленого спеціально для неї. Уявіть, як вона із простору наближається і наче метелик порхає над вами.

Намагайтеся ненав'язливо утримувати цей образ, ніби граючись. Іноді згадуйте про це в моменти свого сексуального життя.

«Подарунок майбутній дитині».

Після проведеної медитації студенти мають можливість зробити подарунок своїй майбутній дитині. Важливим етапом роботи є налагодження стосунків із батьками. Тому студенти мають можливість зробити подарунки матері та батьку. Якщо відносини з кимось із батьків були складними, варто намагатися наповнити подарунок тими почуттями, які б хотілося відчувати під час спілкування з батьками, яких вам не вистачало. Для роботи можна використовувати будь-які матеріали для творчості.

Лекція 6. Арт-терапія у роботі зі стресами та постстресовими розладами

План

1. Загальне уявлення про психологічну травму та постстресовий розлад.
2. Методи психотерапії, що використовуються у роботі із постстресовими розладами.
3. Арт-терапія як одна з форм роботи із постстресовими розладами.
4. Програма арт-терапевтичного втручання під час постстресових розладів згідно з моделлю GAT.

Пояснення до теми

У **першому питанні** варто зосередити увагу на поняттях травма, стрес, постстресовий розлад, охарактеризувати основні причини розвитку постстресового розладу та індивідуальні особливості, які сприяють розвитку та тяжкості перебігу постстресового розладу.

У **другому питанні** пропонуємо ознайомити студентів із переліком методів психотерапії, які використовуються у роботі з постстресовими розладами та у **третьому питанні** ретельно розглянути переваги арт-

терапії у роботі із постстресовими розладами, а також зосередити увагу на основних методиках, які доцільно використовувати у цьому контексті.

У **четвертому питанні** доцільно розглянути детальніше програму О. Копитіна згідно з моделлю GAT: охарактеризувати основні етапи означеної програми, часові межі кожного етапу та особливості її реалізації.

Лекція 7. Арт-терапія в роботі із психосоматикою

План

1. Поняття «психосоматика» та механізм її впливу на фізичний стан людини.
2. Фізіологічні прояви психосоматичного компоненту.
3. Арт-терапевтичні техніки в роботі із психосоматикою.

Пояснення до теми

У **першому питанні** доречно розглянути поняття «хвороба» з урахуванням медичного та психологічного підходів, проаналізувати підходи до визначення поняття «психосоматика», а також дослідити зв'язок між психологічним станом особистості та її фізичним самопочуттям.

У **другому питанні** варто зосередити увагу на основних фізіологічних проявах психологічного стану особистості та проаналізувати найбільш розповсюджені хвороби через призму психосоматики.

У **третьому питанні** доцільно висвітлити особливості використання арт-терапевтичних методів роботи з психосоматикою та ознайомитись із такими методиками «Моя хвороба», «Лист від хвороби», «Казка про те, як (ім'я) подолала свою хворобу» тощо.

Лекція 8. Мандалотерапія у психологічній діяльності та особливості роботи із центрованими малюнками

План

1. Історія становлення методу та технології виготовлення мандал у психологічній діяльності.
2. Діагностичні критерії в роботі з мандалами.
3. Робота із центрованими малюнками та малюнками у колі як напрям мандалотерапії.

Пояснення до теми

У **першому питанні** доцільно звернути увагу на історію становлення мандалотерапії, особливості виготовлення мандал у різних традиціях,

розглянути основні їх види (мальована мандала, плетена мандала, мандала із різноманітних матеріалів: крупи, намистини, пісок тощо) та особливості використання мандал у терапевтичній роботі.

У **другому питанні** основний акцент зорієнтовано на особливості діагностики у роботі із мандалами: лінії, кольори, об'єкти, що знаходять відображення у роботах клієнтів. Доречно проаналізувати основні етапи, що визначає Дж. Келлог у роботі із мандалами.

У **третьому питанні** потрібно охарактеризувати основні терапевтичні можливості мандалотерапії на прикладах випадків із практики роботи з клієнтами, зосередивши увагу на роботах у динаміці.

4.2. План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять

4.2.1. План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять для денної форми навчання

№ семінару	Кількість годин	Тема семінару	Ключові питання, які розглядаються
1	2	Арт-терапія як напрям психотерапії. Особливості її становлення та загальна характеристика	<i>Теоретична частина</i> 1. Історичні аспекти розвитку та становлення арт-терапії 2. Поняття арт-терапії. 3. Мета, завдання та функції арт-терапії. 4. Переваги методів арт-терапії. <i>Практична частина</i> Методика «Каракулі» за Д. Віннікотом.
2	2	Класифікація методів (видів) арт-терапії та їх характеристика	1. Характеристика підходів до класифікації методів (видів) арт-терапії. 2. Поняття та характеристика методів (видів) арт-терапії: 2.1 Зображувальна терапія; 2.2 Бібліотерапія; 2.3 Музикотерапія та вокалотерапія; 2.4 Драматерапія; 2.5 Фототерапія; 2.6 Гримотерапія; 2.7 Мандалотерапія; 2.8 Казкотерапія.

3	2	Основні форми арт-терапевтичної роботи та особливості взаємодії між психологом та клієнтом під час терапевтичної сесії	<i>Теоретична частина</i> 1. Основні форми арт-терапевтичної роботи. 2. Стратегії роботи психолога під час арт-терапевтичного заняття. 3. Взаємодія арт-терапевта та клієнта під час арт-терапевтичної сесії. Перенос та контр-перенос. 4. Особливості діагностики в арт-терапії. Значення кольорів. <i>Практична частина</i> Методика «Трояндовий куш».
4	2	«Діагностика в арт-терапевтичній роботі: загальні положення та індивідуальні особливості»	<i>Практична частина</i> 1. Методика «Квітка настрою». 2. Методика Зінкевич-Євстігнєвої «Будиночки». 3. Методика «Країна почуттів» Зінкевич-Євстігнєвої.
5	2	Організаційні аспекти арт-терапевтичної діяльності	1. Перша зустріч із клієнтом та обговорення умов подальшої терапії. 2. Ведення робочої документації та умови зберігання творчих робіт клієнтів. 3. Види арт-терапевтичних кабінетів. 4. Забезпечення арт-терапевтичного кабінету необхідними матеріалами та техніка безпеки під час їх використання. Етичний кодекс арт-терапевта.
6	2	Музико-бібліотерапія в роботі психолога	<i>Теоретична частина</i> 1. Бібліотерапія та особливості її використання у діяльності психолога. 2. Музикотерапія та її використання у діяльності психолога. 3. Аналіз методик музико- та бібліотерапії <i>Практична частина</i> Методика «Таємниці Венери: музико-бібліотерапія в партнерських відносинах».
7	2	Батьківська арт-терапія в роботі психолога	<i>Теоретична частина</i> 1. Поняття батьківської арт-терапії як напряму психологічної роботи, цілі батьківської арт-терапії для дітей та батьків. 2. Принципи використання батьківської арт-терапії. 3. «Дзеркало» як основна складова батьківської арт-терапії. <i>Практична частина</i> Робота в парах за методом батьківської арт-терапії.
8	2	Драматерапія та особливості її використання в роботі психолога	Самостійна робота вдома: письмово розкрити питання: 1. Драматерапія: поняття та принципи використання. 2. Методики драматерапії у роботі психолога (характеристика конкретних методик).

			3. Написати казку на вільну тему (оформити на окремому аркуші). <i>Практична частина</i> 1. Арт-терапевтична техніка «Етюд». 2. Арт-терапевтична техніка «Безлюдний острів». 3. Постановка казки, написаної студентом (на вибір групи).
9	2	Сімейна арт-терапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	<i>Теоретична частина</i> 1. Сімейна арт-терапія як напрям арт-терапевтичної діяльності. 2. Арт-терапія у роботі із сімейними парами. 3. Використання методів арт-терапії у роботі із паузою у зачатті. Використання методів арт-терапії в роботі із вагітними жінками. <i>Практична частина</i> Методика О. Деркач «Корекція задавлених та задавлених жіночих образ на чоловіків».
10	2	Гримотерапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	<i>Теоретична частина</i> 1. Гримотерапія як метод арт-терапевтичної роботи, її особливості та напрями використання. 2. Методики гримотерапії у роботі психолога. <i>Практична частина</i> Розробити та провести арт-терапевтичне заняття з використанням гримотерапії.
11	2	Фототерапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	<i>Теоретична частина</i> 1. Фототерапія як метод арт-терапевтичної роботи, її особливості та напрями використання. 2. Методики фототерапії у роботі психолога. <i>Практична частина</i> Розробити та провести арт-терапевтичне заняття з використанням фототерапії.
12	2	Фільмотерапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	<i>Теоретична частина</i> 1. Фільмотерапія як метод арт-терапевтичної роботи, її особливості та напрями використання. 2. Фільмотерапія та гримотерапія у роботі психолога. <i>Практична частина</i> Розробити та провести арт-терапевтичне заняття з використанням фільмотерапії.
13	2	Лялькотерапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	<i>Теоретична частина</i> 1. Лялькотерапія як метод арт-терапевтичної роботи, її особливості та напрями використання 2. Методики лялькотерапії у роботі психолога. <i>Практична частина</i> Розробити та провести арт-терапевтичне заняття з використанням лялькотерапії.

Продовження табл.

14	2	Музикотерапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	<i>Теоретична частина</i> - Музикотерапія як метод арт-терапевтичної роботи, її особливості та напрями використання. - Методики музикотерапії у роботі психолога. <i>Практична частина</i> Розробити та провести арт-терапевтичне заняття з використанням музикотерапії.
15	2	Мандалотерапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	<i>Теоретична частина</i> - Мандалотерапія як метод арт-терапевтичної роботи, її особливості та напрями використання. - Методики мандалотерапії у роботі психолога. <i>Практична частина</i> Розробити та провести арт-терапевтичне заняття з використанням мандалотерапії.

4.2.2. План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять для заочної форми навчання

№ семінару	Кількість годин	Тема семінару	Ключові питання, які розглядаються
1	2	Основні форми арт-терапевтичної роботи та особливості взаємодії між психологом та клієнтом під час терапевтичної сесії	<i>Теоретична частина</i> - Основні форми арт-терапевтичної роботи. - Стратегії роботи психолога під час арт-терапевтичного заняття. - Взаємодія арт-терапевта та клієнта під час арт-терапевтичної сесії. Перенос та контр-перенос. - Особливості діагностики в арт-терапії. Значення кольорів. <i>Практична частина</i> Методика «Трояндовий кущ».
2	2	Музико-бібліотерапія в роботі психолога	<i>Теоретична частина</i> - Бібліотерапія та особливості її використання у діяльності психолога. - Музикотерапія та її використання у діяльності психолога. - Аналіз методик музико- та бібліотерапії. <i>Практична частина</i> Методика «Таємниці Венери: музико-бібліотерапія в партнерських відносинах».
3	2	Сімейна арт-терапія: загальна характеристика методу та особливості його використання	<i>Теоретична частина</i> - Сімейна арт-терапія як напрям арт-терапевтичної діяльності. - Арт-терапія у роботі із сімейними парами.

			3. Використання методів арт-терапії у роботі із паузою у зачатті. 4. Використання методів арт-терапії в роботі із вагітними жінками. <i>Практична частина</i> Методика О. Деркач «Корекція задавнених та задавлених жіночих образ на чоловіків».
--	--	--	---

4.2.3. Рекомендації до проведення семінарських занять

Значна частина занять є практично орієнтованими, оскільки оволодіння методами арт-терапії передбачає наявність не лише теоретичних знань, але й практичного досвіду їх використання. Груповий формат роботи дозволяє студентам збагатити свій досвід не лише через особисту роботу та рефлексію, але й через досвід, отриманий іншими членами групи.

Структура семінарських занять побудована таким чином, щоб охопити теоретичний і практичний блоки; перейняти досвід проведення різноманітних арт-терапевтичних методик, а також отримати особистий досвід підготовки та проведення арт-терапевтичних занять.

З цією метою ми умовно розділили заняття на два блоки. З 1 по 9 заняття студенти опрацьовують теорію та беруть участь у заняттях, які пропонує їм викладач, готують практичні та творчі роботи відповідно до робочої програми курсу. З 10 по 15 заняття студенти діляться на невеличкі групи по 3–4 особи та особисто (за необхідності консультуючись із викладачем) розробляють та проводять арт-терапевтичні заняття за визначеними темами.

Семінар-практикум 1

Арт-терапія як напрям психотерапії.

Особливості її становлення та загальна характеристика

План

Теоретична частина

Брейн-ринг 40 хв.

1. Історичні аспекти розвитку та становлення арт-терапії.
2. Поняття арт-терапії.
3. Мета, завдання та функції арт-терапії.
4. Переваги методів арт-терапії.

Практична частина

Методика «Каракулі» за Д. Віннікотом.

Матеріали для заняття

Аркуші А4, дві кулькові ручки кожному.

Для опрацювання теоретичної частини семінарського заняття пропонуємо розділити студентів на 2–3 команди та запропонувати їм скласти якомога більше запитань за темою заняття (5хв.). Після цього команди по чергові задають питання іншим командам та слухають їхні відповіді. Перемагає команда, яка дала більше відповідей.

На практичній частині семінару студентам пропонується ознайомитись із методикою «Каракулі» за Д. Віннікотом.

Інструкція: покладіть перед собою чистий аркуш паперу, візьміть в обидві руки кулькові ручки, закрийте очі та почніть малювати на аркуші каракулі, не відриваючи ручки від листа. Час, протягом якого ви будете малювати – 10 хв.

Після завершення роботи проходить обговорення щодо терапевтичного ефекту означеної техніки, особливостей діагностики малюнку за цією методикою, відповіді на питання та зворотній зв'язок від студентів.

Семінар-практикум 2

Класифікація методів (видів) арт-терапії та їх характеристика

План

1. Характеристика підходів до класифікації методів (видів) арт-терапії.
2. Поняття та характеристика методів (видів) арт-терапії:
 - 2.1. Зображувальна терапія;
 - 2.2. Бібліотерапія;
 - 2.3. Музикотерапія та вокалотерапія;
 - 2.4. Драматерапія;
 - 2.5. Фототерапія;
 - 2.6. Гримотерапія;
 - 2.7. Мандалотерапія;
 - 2.8. Казкотерапія.

***Додаткове завдання:** Підбірка арт-терапевтичних методик (підібрати та коротко описати по одній методиці за основними методами (видами) арт-терапії).

Семінарське заняття включає лише теоретичну частину, тому студентам пропонується виступити із доповідями та доповненнями за питаннями заняття.

Семінар-практикум 3

Основні форми арт-терапевтичної роботи та особливості взаємодії між психологом та клієнтом під час терапевтичної сесії

План

Теоретична частина

Самостійна робота 20 хв.

1. Основні форми арт-терапевтичної роботи.

2. Стратегії роботи психолога під час арт-терапевтичного заняття.
3. Взаємодія арт-терапевта та клієнта під час арт-терапевтичної сесії. Перенос та контр-перенос.
4. Особливості діагностики в арт-терапії. Значення кольорів.

Практична частина

Методика «Трояндовий кущ».

Матеріали для роботи

Аркуші А4, кольорові олівці, фарби, пензлі, посуд для води.

Оскільки методика «Трояндовий кущ» займає достатньо часу, пропонуємо перевірити засвоєння студентами теоретичного матеріалу через написання самостійної роботи з питань семінару. Решту часу приділити практичній частині.

Інструкція (за О. Копитіним): для виконання цієї техніки пропонуємо прийняти зручне положення тіла, розслабитися та заплющити очі. Кілька разів глибоко вдихнути та запропонувати трішки пофантазувати:

- Уявіть, ніби ви – квітковий кущ. Скажімо – кущ троянди...
- Якого розміру цей кущ?
- Який він?
- Чи є на ньому *квіти*? Якщо є, то які вони? Якого *кольору* та *розміру*? Як *багато* їх?
- Які *гілочки* та *листочки* на цьому кущі?
- Чи відчуваєте ви його *коріння*? Яке воно?
- Чи є шипи (колючки)? Якщо є – то які вони? І навіщо вони вашому кущику?
- А тепер погляньте навколо: що *оточує* ваш кущ? *Де* він росте?
- Чи доглядає *хтось* за ним?... чи приходить до нього *хтось* в гості?
- Чи комфортно кущику рости там? Як він себе *почуває*? Які *почуття* наповнюють його?

Ще раз обведіть поглядом картину, що постала перед вами. Спробуйте запам'ятати її. Тепер знову глибоко вдихнемо повітря, видихнемо, ще раз. Розплющимо очі та намалюємо все те, що намалювала вам ваша фантазія.

Після невеличкої імагінації студентам пропонується намалювати образ, який вони представили та презентувати його аудиторії. Після завершення презентації обговорюємо основні елементи малюнків, особливості інтерпретації образів. Доцільно підготувати відбірку клієнтських робіт за цією методикою для детальнішого аналізу.

Наприкінці заняття студенти отримують завдання самостійно провести корекцію образу Я.

Семінар-практикум 4
«Діагностика в арт-терапевтичній роботі:
загальні положення та індивідуальні особливості»

План

1. Методика Т Зінкевич-Євстігнєєвої «Квітка настрою».
2. Методика Т. Зінкевич-Євстігнєєвої «Будиночки» (Індивідуальна діагностична карта «колір–почуття»).
3. Методика «Країна почуттів» Е. Зінкевич-Євстігнєєвої.

Матеріали для роботи:

Аркуші А4, заготовки: пелюстки та сонечко, бланки «Будиночки», «Країна почуттів», кольорові олівці, ватман.

Ми подаємо лише основні моменти запропонованих методик, оскільки вони є загальнодоступними та відомими для фахівців. Для опрацювання методики Т. Зінкевич-Євстігнєєвої «Квітка настрою» студентам пропонують розфарбувати одну пелюстку в колір свого настрою. Після цього студенти складають свої пелюстки у єдину квітку та обговорюють, який настрій, на їхню думку, переважає у групи.

На цьому робимо невелику паузу та переходимо до іншого завдання.

Для індивідуальної діагностичної карти «колір–почуття» або «Будиночки» потрібно підготувати індивідуальні діагностичні карти «колір–почуття» (додаток Б), кольорові олівці – бажано всіх студентів забезпечити однаковими кольоровими олівцями чи фломастерами для того, щоб потім було легше провести порівняльну діагностику в межах групи.

Попередня підготовка. Для психологічного розігріву та налаштування на роботу використовується казковий фрагмент:

«– Десь дуже далеко, а може – й зовсім поруч, є чарівна казкова країна, де живуть Почуття: Радість, Задоволення, Страх, Провина, Образа, Сум, Злість та Цікавість. Живуть вони всі дружно, кожен у власному маленькому будиночку: хтось живе у червоному, хтось у синьому, а хтось – у жовтому.

Та одного разу сталося лихо – налетів на країну страшний буревій. Вітер був настільки сильний, що зривав дахи з будинків. Жителі казкової країни встигли поховатися, але врятувати хатинки їм не вдалося. Звісно, всі були страшенно засмучені. Та, як відомо, сльозами лиху не зарадиш, тож усі дружно взялися до роботи і швидко відбудували свої будиночки. Тільки-но Почуття зібралися розфарбувати їх кольорами барвистої веселки, як виявилось, що буревій забрав із собою усю чарівну фарбу... Бідні Почуття тепер не знали, де чий будиночок...

– Друзі, погляньте, у нас є наші кольорові олівці і ми, здається, можемо зарадити жителям чарівної країни. Давайте допоможемо Почуттям і розфарбуємо їхні будиночки, для кожного Почуття – у окремий колір... ».

Коли студенти розфарбують свої карти, варто повернутися до попереднього завдання і проаналізувати, наскільки їхні інтерпретації на початку заняття співпадають із картою та індивідуальним сприйняттям особистістю певних кольорів. Після цього доцільно звернути увагу на діагностичні моменти у розфарбовуванні елементів будинку (змішані кольори, поєднання кольорів на одному будиночку, зафарбовані вікна, не зафарбовані труби або дах тощо).

Інструкція до третьої методики: – Як ти думаєш, почуттям сподобалося, як ти розмалював для них будиночки? ... Так, почуттям дуже сподобалося, як ми розмалювали будиночки, і вони вирішили на знак подяки покатати нас на справжній повітряній кулі, щоб показати, яка чарівна їхня країна.

Але коли жителі запустили в пробний політ свою повітряну кулю, то жажнулися: після урагану їх чарівна країна перетворилася в справжню пустку – немов білий аркуш паперу: всі прекрасні квітники були зруйновані, і будинок, і гойдалки ...

Давай ми ще раз допоможемо нашим жителям чарівної країни і розмалюємо карту їхньої країни. Вона, правда, чомусь схожа на фігуру людини... Чому так вийшло – навіть не уявляю. Гаразд, це не важливо – давай малювати!

Шаблон для роботи за цією методикою можна знайти у додатку В.

Після останнього завдання, пропонуємо студентам порівняти «Країну почуттів» із кольорами будиночків та провести рефлексію до цієї теми.

Семінар-практикум 5

Організаційні аспекти арт-терапевтичної діяльності

План

1. Перша зустріч із клієнтом та обговорення умов подальшої терапії.
2. Ведення робочої документації та умови зберігання творчих робіт клієнтів.
3. Види арт-терапевтичних кабінетів.
4. Забезпечення арт-терапевтичного кабінету необхідними матеріалами та техніка безпеки під час їх використання.
5. Етичний кодекс арт-терапевта.

Для опрацювання цього семінару пропонуємо розділити студентів на дві групи і довільно розділити між ними питання 1–4. Групи мають придумати цікаву форму визначення рівня знань студентів протилежної

групи за їхнім питанням – кросворд, ребус, проблемні питання, загадки тощо.

Для опрацювання 5-го питання студенти отримують задачі, які мають розв'язати, посилаючись на положення етичного кодексу арт-терапевтів. Наприклад:

Задача 1

Один із важливих пунктів етичного кодексу арт-терапевта – конфіденційність. Як має вчинити соціальний працівник, якщо під час арт-терапевтичної сесії клієнт розповів йому про насилля в родині, якщо це дитина? А якщо це доросла людина?

Задача 2

Етичний кодекс арт-терапевтів у США забороняє терапевту мати інтимні стосунки з клієнтом, вступати у шлюб (щоб запобігти зловживанню терапевтом своїм становищем) протягом 2–8 років залежно від штату.

Чи є такі ж вимоги до арт-терапевта в Україні?

Як би вчинили Ви, якби закохались у свого клієнта?

Задача 3

Під час арт-терапевтичних занять ваш клієнт малює гарні картини. Побачивши їх, ваш знайомий запропонував вам продати йому одну з цих робіт за 200\$. Ваші дії?

Задача 4

Під час арт-терапевтичних занять ваш клієнт малював гарні картини. Побачивши їх, ваш знайомий запропонував вам взяти участь в акції «Мистецтво проти хвороб» і виставити картину в одній із галерей. Ваші дії?

Задача 5

Один із важливих пунктів етичного кодексу арт-терапевта – конфіденційність. Як має вчинити соціальний працівник, якщо під час арт-терапевтичної сесії клієнт розповів йому про намір скоїти злочин?

Задача 6

Прокоментуйте вислів провідного арт-терапевта США Лінди МакКарлей:

«Цінності професії – це основа професії. Норми та стандарти – це путівник для роботи».

Семінар-практикум 6
Музико-бібліотерапія в роботі психолога
План

Теоретична частина

1. Бібліотерапія та особливості її використання у діяльності психолога.
2. Музикотерапія та її використання у діяльності психолога.
3. Аналіз методик музико та бібліотерапії.

Практична частина

Методика «Таємниці Венери: музико-бібліотерапія в партнерських відносинах».

Матеріали для роботи

Підбірка музичних композицій, планшет, аркуші А4 (по чотири аркуші на кожного), кулькові ручки, кольорові олівці.

Для опрацювання теоретичної частини семінару студентам пропонується виступити із доповіддю або доповненням з питань 1–3.

Для опрацювання практичної частини та ознайомлення студентів із можливостями музикотерапії та бібліотерапії, пропонуємо Методику «Таємниці Венери: музико-бібліотерапія в партнерських відносинах».

Для роботи необхідно підібрати 4 музичні композиції в наступній послідовності: дві жіночі сольні, одну чоловічу сольну та одну композицію дуєт чоловіка та жінки. Усі пісні мають виконуватися мовами, які студенти не знають взагалі, щоб навіть окремі знайомі слова не відволікали їх від роботи. Композиції підбираються нейтральні, щоб вони мали мінімальний вплив на емоційний стан слухачів.

Студентам пропонується прослухати композиції та написати переклад кожної пісні. Насамкінець переклад обговорюється. За необхідності для завершення корекційного процесу варто дати завдання написати вірш за конкретною тематикою (наприклад «Щасливі разом», «Нарешті зустрілися» тощо) або ж намалювати малюнок з відповідної тематики.

Семінар-практикум 7
Батьківська арт-терапія в роботі психолога
План

Самостійна робота вдома за темами лекцій.

1. Поняття батьківської арт-терапії як напряму психологічної роботи, цілі батьківської арт-терапії для дітей та батьків.
2. Принципи використання батьківської арт-терапії.
3. «Дзеркало» як основна складова батьківської арт-терапії.

Практична частина

Робота в парах за методом батьківської арт-терапії.

Матеріали для роботи

Кольоровий папір, кольорові олівці, фломастери, папір А4, пластилін, клей ПВА, ножиці, фурнітура (намистини, нитки, прикраси, тканина, гудзики та все, що можна використовувати для творчості).

Під час опрацювання практичної частини семінару, студенти розподіляються по двоє-троє (батько/мати-дитина-спостерігач) та по черзі відпрацьовують навички використання методики. У кінці заняття варто залишити час для обговорення таких питань: – Які труднощі виникали в роботі? – Чи вдалося мені встановити обмеження у роботі з дитиною? – Яку роль було виконувати легше: батьківську або дитячу? – Наскільки ефективною вам здається ця методика?

Семінар-практикум 8

Драматерапія та особливості її використання в роботі психолога

План

Самостійна робота вдома: письмово розкрити питання:

1. Драматерапія: поняття та принципи використання.
2. Методики драматерапії у роботі психолога (характеристика конкретних методик).
3. Написати казку на вільну тему (оформити на окремому аркуші).

Практична частина

1. Арт-терапевтична техніка «Етюд».
2. Арт-терапевтична техніка «Безлюдний острів».
3. Постановка казки, написаної студентом (на вибір групи).

Практична частина передбачає

- знайомство («мій псевдонім»): кожен має придумати собі сценічне ім'я, яким його будуть називати під час цього заняття;
- 3–4 сценки: усі стають у коло і розігрують невеличкі сценки (передаємо одне одному кошеня, величезну сумку, воду в долонях, пацюка, банку з огірками тощо);
- «Залишитися живими після корабельної аварії»: ви давно мріяли про подорож навколо світу. Довго збирали гроші, нарешті придбали квиток на лайнер і відправилися в довгоочікувану подорож. Але ваш корабель натрапив на підводну скелю і затонув. ви серед людей, хто вижили. вас винесло на безлюдний острів. Але це незвичайний острів. Уся його поверхня вкрита вулканами, які можуть розпочати виверження від будь-якого шуму. вам потрібно вижити.

– Аналіз ситуації: Як ви діяли? Хто взяв на себе роль лідера? Чи змогли ви домогтися взаєморозуміння? Чи є аналогічною ваша поведінка до життєвої? Чи все вдалося зробити, що хотілося? Якщо ні, то чому?

– Програвання написаної студентами казки. Студенти зачитують декілька казок і за результатами голосування обирають найбільш актуальну для всіх казку. Автор казки обирає студентів, які будуть грати персонажів, пояснює їм їхні ролі, розповідає важливі для нього деталі. Після розігрування сценки казки головний герой може зіграти іншу роль, якщо відчує у цьому потребу, може змінити сюжет тощо.

Під час обговорення казки насамперед варто висловити свої почуття й емоції, які виникали під час казки, потім поділитися думками, які виникали, що було близьким тощо.

Семінар-практикум 9

Сімейна арт-терапія

План

Теоретична частина

1. Сімейна арт-терапія як напрям арт-терапевтичної діяльності.
2. Арт-терапія у роботі із сімейними парами.
3. Використання методів арт-терапії у роботі із паузою у зачатті.
4. Використання методів арт-терапії в роботі із вагітними жінками.

Практична частина

Методика О.Деркач «Корекція задавнених та задавлених жіночих образ на чоловіків».

Матеріали для роботи

Аркуші А4 (по 2–3 аркуші кожному), кольорові олівці, фарби, фломастери, ножиці, клей.

Під час опрацювання теоретичної частини, студентам пропонується виступити із доповіддю або доповненнями за визначеними темами.

Опрацювання методики О.Деркач «Корекція задавнених та задавлених жіночих образ на чоловіків» складається з декількох основних етапів:

I етап: теоретична частина, яка вміщує відомості про можливі форми взаємодії чоловіка та жінки, їх особливості, слабкі та сильні сторони.

II етап: медитація, спрямована на усвідомлення відчуттів і почуттів, які пов'язані з чоловіками: від «останнього» кохання до першого. Останній чоловік, на якому варто зафіксувати свої почуття, – батько.

III етап: візуалізація усвідомлених почуттів і переживань.

IV етап: трансформація створеного образу в ресурсний або комічний, за вибором студента. Можливі також інші варіанти: спалити, розірвати, пустити за вітром тощо.

Семінар-практикум 10

Гримотерапія

План

1. Гримотерапія як метод арт-терапевтичної роботи, її особливості та напрями використання.
2. Методики гримотерапії у роботі психолога.
3. Розробити та провести арт-терапевтичне заняття з використанням гримотерапії.

З 10 по 15 заняття студенти розподіляються на 5 груп, самостійно (але за необхідності із консультацією викладача) розробляють та проводять арт-терапевтичне заняття для однокласників. Кожне із них має складатися із двох частин: теоретичної (висвітлюють студенти, які готують заняття) та практичної, де студенти тренуються виконувати роль арт-терапевта.

Варто залишати 10 хв. на отримання зворотнього зв'язку від групи та викладача, а також рефлексії студентів, які проводили заняття.

До наступного разу студенти, що проводили заняття мають здати його друкований варіант та невеличкий відгук про проведення заняття «Мої враження від проведеного заняття» (що сподобалося, що – ні, що вдалося, що – ні, з якими труднощами зустрілися, що б хотілося змінити). Студенти, які брали у ньому участь – тільки відгук.

Семінар-практикум 11

Фототерапія

План

1. Фототерапія як метод арт-терапевтичної роботи, її особливості та напрями використання.
2. Методики фототерапії у роботі психолога.
3. Розробити та провести арт-терапевтичне заняття з використанням фототерапії.

Семінар-практикум 12

Фільмотерапія

План

1. Фільмотерапія як метод арт-терапевтичної роботи, її особливості та напрями використання.
2. Фільмотерапія у роботі психолога.
3. Розробити та провести арт-терапевтичне заняття з використанням фільмотерапії.
4. Розробити та провести арт-терапевтичне заняття з використанням лялько-терапії.

Семінар-практикум 14

Музикотерапія

План

1. Музикотерапія як метод арт-терапевтичної роботи, її особливості та напрями використання.
2. Методики музикотерапії у роботі психолога.
3. Розробити та провести арт-терапевтичне заняття з використанням музикотерапії.

Семінар-практикум 15

Мандалотерапія

План

1. Мандалотерапія як метод арт-терапевтичної роботи, її особливості та напрями використання.
2. Методики мандалотерапії у роботі психолога.
3. Розробити та провести арт-терапевтичне заняття з використанням мандалотерапії.

4.3. Завдання для самостійної роботи

4.3.1. Теми та типовий план творчої самостійної роботи

Під час вивчення дисципліни студенти отримають бали за такі види робіт:

1. Підготовка до семінарських занять.
2. Практична робота № 1: методика «Трояндовий куш» в роботі із клієнтами.
3. Практична робота № 2: арт-терапевтичне заняття із клієнтом за методикою Зінкевич-Євстігнєєвої «Будиночки» та «Країна почуттів».
4. Групова творча робота: розробити та провести арт-терапевтичне заняття за одним із методів (видів) арт-терапії.
5. Участь у групових практичних заняттях.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи для заочної форми навчання

Під час вивчення дисципліни студенти отримають бали за такі види робіт:

1. Підготовка до семінарських занять.
2. Практична робота № 1: методика «Трояндовий куш» в роботі із клієнтами.
3. Практична робота № 2: арт-терапевтичне заняття із клієнтом за методикою Зінкевич-Євстігнєєвої «Будиночки» та «Країна почуттів».
4. Контрольна робота.

Варіанти контрольних робіт

Варіант 1

1. Охарактеризуйте сучасні підходи до розуміння сутності арт-терапії.
2. Дайте загальну характеристику ресурсної арт-терапії (за Н. П. Коваленко).
3. Укажіть назви арт-терапевтичних методик, які можна використовувати в роботі з проблемною сім'єю.

Варіант 2

1. Зазначте мету та завдання арт-терапії.
2. Терапевтичний ефект техніки «Монарт».
3. Укажіть назви та розкрийте сутність арт-терапевтичних методик, які можна використовувати у роботі із подружніми парами.

Варіант 3

1. Зазначте переваги методів арт-терапії.
2. Опишіть терапевтичний ефект техніки «Каракулі».
3. Охарактеризуйте технології арт-терапевтичної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства.

Варіант 4

1. Розкрийте особливості розвитку арт-терапії у період з XVI до XIX ст.
2. Дайте загальну характеристику мандалотерапії.
3. Укажіть назви та розкрийте сутність арт-терапевтичних методик, які можна використовувати для врахування індивідуальних особливостей сприйняття кольору клієнтом.

Варіант 5

1. Розкрийте особливості розвитку арт-терапії у період з 1940-х рр. до нині.
2. Наведіть класифікацію основних методів (видів) арт-терапії та розкрийте особливості цих методів (видів).
3. Укажіть назви та розкрийте особливості арт-терапевтичних методик, які можна використовувати у ізотерапії.

Варіант 6

1. Розкрийте особливості розвитку арт-терапії в Україні.
2. Сімейна арт-терапія: загальна характеристика та принципи роботи з проблемною сім'єю.
3. Укажіть назви та розкрийте особливості арт-терапевтичних методик, які можна використовувати у драмотерапії.

Варіант 7

1. Дайте характеристику етичному кодексу арт-терапевта.
2. Класифікація приміщень для арт-терапевтичної сесії.
3. Укажіть назви та розкрийте особливості арт-терапевтичних методик, які можна використовувати у казкотерапії.

Варіант 8

1. Охарактеризуйте напрями використання методів арт-терапії у діяльності психолога.
2. Дайте перелік матеріалів, необхідних для проведення арт-терапевтичної сесії.
3. Зазначте особливості проведення музикотерапії.

Варіант 9

1. Порівняйте етичний кодекс арт-терапевтів у США та в Україні.
2. Основні принципи роботи із дитиною під час сімейної терапії.
3. Дайте загальну характеристику драматерапії.

Варіант 10

1. Особливості арт-терапевтичного відділення і кабінету універсального призначення.
2. Охарактеризуйте специфіку використання матеріалів, які контролюються у роботі з клієнтами.
3. Дайте загальну характеристику ігротерапії.

Розділ 5.

Підсумковий контроль

5.1. Питання для підготовки до заліку

1. Охарактеризуйте сучасні підходи до розуміння сутності арт-терапії.
2. Зазначте мету та завдання арт-терапії.
3. Зазначте функції арт-терапії та дайте їх характеристику.
4. Вкажіть переваги методів арт-терапії порівняно з іншими методами психотерапії.
5. Розкрийте сутність поняття «арт-терапія».
6. Охарактеризуйте сучасний етап розвитку арт-терапії в Україні.
7. Зазначте основні етапи розвитку та становлення арт-терапії.
8. Дайте характеристику етичному кодексу арт-терапевта.
9. Зазначте основні напрями використання методів арт-терапії.
10. Розкрийте можливості використання методів арт-терапії у діяльності психолога.
11. Порівняйте етичний кодекс арт-терапевта та психолога.
12. Порівняйте етичний кодекс арт-терапевтів у США та в Україні.
13. Розкрийте особливості підготовки приміщення до арт-терапевтичної сесії.
14. Охарактеризуйте типи приміщень для арт-терапевтичної сесії.
15. Розкрийте особливості використання кабінету-студії для арт-терапевтичного заняття.
16. Розкрийте особливості використання кабінету для індивідуальної роботи.
17. Розкрийте особливості використання кабінету для групової інтерактивної роботи.
18. Розкрийте особливості арт-терапевтичного відділення і кабінету універсального призначення.
19. Охарактеризуйте основні види приміщень, які використовуються для арт-терапевтичних сесій.
20. Дайте перелік матеріалів, необхідних для проведення арт-терапевтичної сесії.
21. Розкрийте особливості підбору арт-терапевтичних матеріалів для різних груп клієнтів.
22. Проаналізуйте вимоги до техніки безпеки під час арт-терапевтичного заняття.

23. Проаналізуйте вимоги до техніки безпеки під час арт-терапевтичного заняття із дітьми.
24. Техніка безпеки під час арт-терапевтичного заняття із вагітними.
25. Розкрийте особливості підготовки приміщення до арт-терапевтичного заняття.
26. Охарактеризуйте специфіку використання матеріалів, які найменш контролюються у роботі з клієнтами.
27. Охарактеризуйте специфіку використання матеріалів, які контролюються у роботі з клієнтами.
28. Зазначте основні правила з техніки безпеки під час проведення арт-терапевтичного заняття.
29. Охарактеризуйте умови обговорення договору під час першої зустрічі арт-терапевта з клієнтом.
30. Можливості методу лялькотерапії в соціальній роботі.
31. Охарактеризуйте основні критерії та особливості діагностики в арт-терапії.
32. Проаналізуйте основні стратегії роботи психолога під час арт-терапевтичного заняття.
33. Порівняйте особливості діагностики малюнку в арт-терапії та у проєктивних тестах.
34. Охарактеризуйте значення кольорів в арт-терапії.
35. Розкрийте критерії діагностики в арт-терапіях з урахуванням індивідуальних особливостей клієнта.
36. Визначте спільне та відмінне між арт-терапією та проєктивними тестами.
37. Охарактеризуйте основні форми роботи в арт-терапії.
38. Визначте та проаналізуйте переваги проведення індивідуальної арт-терапії.
39. Визначте та проаналізуйте переваги проведення групової арт-терапії.
40. Дайте загальну характеристику ізотерапії.
41. Дайте загальну характеристику музикотерапії.
42. Дайте загальну характеристику казкотерапії.
43. Дайте загальну характеристику ігротерапії.
44. Дайте загальну характеристику пісочної терапії.
45. Дайте загальну характеристику кольоротерапії.
46. Дайте загальну характеристику фільмотерапії.
47. Фототерапія: особливості та напрями використання.
48. Дайте загальну характеристику театротерапії.
49. Дайте загальну характеристику мандалотерапії.

50. Дайте загальну характеристику ресурсної арт-терапії (за Н. П. Коваленко).
51. Дайте загальну характеристику драматерапії.
52. Охарактеризуйте особливості взаємодії арт-терапевта і клієнта під час арт-терапевтичного заняття.
53. Розкрийте сутність понять «перенос» та «контр-перенос».
54. Розкрийте особливості роботи за технікою «Монарт».
55. Розкрийте основні принципи роботи з сім'єю в арт-терапії.
56. Дайте визначення поняттю «Батьківська арт-терапія».
57. Порівняйте ефективність використання методу батьківської арт-терапії за умови роботи дитини із психологом та за умови роботи дитини з батьками.
58. Розкрийте особливості роботи за технікою «Дзеркало».
59. Охарактеризуйте основні принципи роботи із дитиною під час батьківської арт-терапії.
60. Розкрийте особливості казкотворчості як наряду казкотерапії.
61. Укажіть назви арт-терапевтичних методик, які можна використовувати із людьми з людьми похилого віку.
62. Укажіть назви арт-терапевтичних методик, які можна використовувати із підлітками.
63. Розкрийте особливості використання методики «Трояндовий куш».
64. Розкрийте особливості використання методики «Країна почуттів» Зінкевич-Євстігнєвої.
65. Розкрийте особливості використання методики «Таємниці Венери».
66. Розкрийте особливості використання методики «Квітка настрою».
67. Розкрийте особливості використання методики «Етюд» у драматерапії.
68. Розкрийте особливості використання методики «Безлюдний острів» у драматерапії.
69. Розкрийте особливості роботи із образами в арт-терапії.
70. Розкрийте особливості роботи із психосоматикою в арт-терапії.

5.2. Зразок «нульового» варіанту іспитового/залікового білету

ЗАЛІКОВИЙ БІЛЕТ № 0

Чорноморський національний університет ім. П. Могили

Рівень вищої освіти – бакалавр

Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 053 «Психологія»

Навчальна дисципліна

АРТ-ТЕРАПІЯ

Варіант № 0

1. Охарактеризуйте основні види приміщень, які використовуються для арт-терапевтичних сесій (10 балів).
2. Дайте загальну характеристику казкотерапії (10 балів).
3. Розкрийте особливості використання методики «Трояндовий куш» (10 балів).

Затверджено на засіданні кафедри політичних наук. Протокол №__ від «__» 20__ року.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Ю. В. Палагнюк
Л. Ю. Полторак

Розділ 6.

Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

а. Система оцінювання роботи студентів

Контроль рівня засвоєння навчального матеріалу здійснюється шляхом перевірки знань студентів на заліку згідно з розкладом сесії.

У відповідності до положення про систему рейтингової оцінки знань студентів під час вивчення дисципліни застосовується наступна система оцінювання роботи студентів.

6.1.1. Денна форма навчання

№	Вид контролю	Розрахунок	Максимальна кількість балів
1	Відповіді на семінарах	10 сем. * 5 б.	50
2	Практична робота № 1	1 роб. * 4 б.	4
3	Практична робота № 2	1 роб. * 4 б.	4
4	Групово творча робота	1 роб. * 4 б.	4
5	Участь у групових практичних заняттях	4 роб. * 2 б.	8
6	Складання заліку		30
	Усього		100

6.1.2. Заочна форма навчання

№	Вид діяльності (завдання)	Розрахунок	Максимальна кількість балів
1	Відповіді на семінарах	3 сем. * 10 б.	30
2	Практична робота №1	1 роб. * 10 б.	10
3	Практична робота №2	1 роб. * 10 б.	10
4	Контрольна робота	1 роб. * 20 б.	20
5	Складання заліку		30
	Усього		100

6.2. Критерії оцінювання для денної форми навчання

1. Опитування на групових заняттях – форма контролю, яка дозволяє оцінити уміння студентів самостійно опрацьовувати матеріал та викладати його, відповідати на запитання викладача та колег. Максимальна оцінка за відповідь на семінарському занятті – 5 балів. Критеріями для оцінювання виступають:

Оцінка 5 балів ставиться у випадку:

– студент вільно володіє визначеними програмою знаннями й уміннями;

- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

Оцінка 4 бали ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- студент має незначні ускладнення в ході використання визначених програмою знань і умінь;
- під час добору фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення студентом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

Оцінка 2–3 бали ставиться у такому випадку:

- студент користується лише окремими знаннями й умінями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;
- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

Оцінка 0–1 бали ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- студент не володіє необхідними для здійснення завдання умінями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

2. Практична робота № 1

Студентам пропонується провести арт-терапевтичну методику «Трояндовий кущ» із двома клієнтами, описати етапи роботи та інтерпретацію результатів щодо кожного клієнта. Оцінювання роботи відбувається за такими критеріями (студент має змогу отримати 4 б.):

- аналіз описаних етапів арт-терапевтичного заняття включає: налаштування клієнта на подальшу роботу, імагінативну практику, малювання, презентацію роботи клієнтом, обговорення роботи, корекцію деструктивних елементів малюнку – 1 б.;
- коректність діагностики за методикою «Трояндовий кущ» відповідно до особливостей інтерпретації в арт-терапії – 2 б.;
- наявність творчих продуктів клієнтів – 1 б.

Робота оформлюється в індивідуальну папку з довільним описанням проведеного заняття, роботи клієнтів та документація додаються.

Творчу роботу набирають на комп'ютері в текстовому редакторі «WORD» (шрифт 14, «Times New Roman», інтервал 1,5). Береги:

верхній – 20 мм, нижній – 20 мм, лівий – 25 мм, правий – 15 мм., та роздруковують на принтері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210х297 мм). Обсяг роботи: 3–4 сторінки.

3. Практична робота № 2

Студентам пропонується провести арт-терапевтичне заняття із клієнтом, використовуючи методики Зінкевич-Євстігнєєвої «Будиночки» та «Країна почуттів». Описати етапи роботи та за результатами заняття заповнити бланк Індивідуального арт-терапевтичного заняття. Творча робота оцінюється за такими критеріями (студент має змогу отримати **4 б.**):

- аналіз описаних етапів арт-терапевтичного заняття включає: налаштування клієнта на подальшу роботу, імагінативну практику, малювання, презентацію роботи клієнтом, обговорення роботи, корекцію деструктивних елементів малюнку – 1 б.;
- наявність заповнених бланків за методиками «Будиночки» та «Країна почуттів» – 2 б.;
- наявність коректно заповненого бланку індивідуального арт-терапевтичного заняття – 1 б.;

Робота оформлюється в індивідуальну папку з довільним описанням етапів проведеного заняття, роботами клієнта та документацією за результатами заняття.

Творчу роботу набирають на комп'ютері в текстовому редакторі «WORD» (шрифт 14, «Times New Roman», інтервал 1,5). Береги: верхній – 20 мм, нижній – 20 мм, лівий – 25 мм, правий – 15 мм, та роздруковують на принтері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210х297 мм). Обсяг роботи: 2–3 сторінки.

4. Групова творча робота: розробити та провести арт-терапевтичне заняття за одним із методів (видів) арт-терапії. Оцінювання групової творчої роботи оцінюється максимально у 4 бали за такими критеріями:

- проведене заняття побудовано логічно та включає усі основні етапи для цього методу (виду) арт-терапії – 1 б.;
- робота із учасниками заняття та аналіз їх творчих продуктів відповідає етичним нормам та вимогам діагностики в арт-терапії – 2 б.;
- наявність оформленої за вимогами документації: структура заняття з коротким описанням методики, її мети та особливостей використання, необхідним приладдям для творчої роботи; індивідуальний аркуш творчого щоденника учасників, які готували заняття – 1 б.

5. Участь у групових практичних заняттях, підготовлених одногрупниками.

Під час проведення групових творчих занять студенти мають можливість приймати участь у арт-терапевтичних заняттях, що

проводяться їхніми одногрупниками. За активну участь у запропонованих видах роботи студенти мають можливість отримати **по 2 б. за кожне з чотирьох занять**. Таким чином, загальна сума можливих балів дорівнює восьми. Оцінювання відбувається за такими критеріями:

- наявність власного творчого продукту за результатами підібраних студентами арт-терапевтичних методик – 1 б.;
- участь в обговоренні результатів творчих продуктів з дотриманням етичних норм арт-терапевтичної діяльності – 1 б.

Таким чином, за результатами даних видів робіт студенти мають можливість набрати **70 б.**

6.2. Критерії оцінювання для заочної форми навчання

1. Підготовка до семінарських занять. Усього для студентів **заочної форми**, навчальним планом передбачено 3 семінарських заняття. Відповідь на кожному семінарі оцінюється максимум в 10 балів, у результаті протягом семестру, студент має змогу отримати **30 б.**

2. Практична робота № 1

Студентам пропонується провести арт-терапевтичну методику «Трояндовий кущ» із двома клієнтами, описати етапи роботи та інтерпретацію результатів щодо кожного клієнта. Оцінювання роботи відбувається за такими критеріями (студент має змогу отримати 10 б.):

- аналіз описаних етапів арт-терапевтичного заняття включає: налаштування клієнта на подальшу роботу, імагінативну практику, малювання, презентацію роботи клієнтом, обговорення роботи, корекцію деструктивних елементів малюнку – 3 б.;
- коректність діагностики за методикою «Трояндовий кущ» відповідно до особливостей інтерпретації в арт-терапії – 5 б.;
- наявність творчих продуктів клієнтів – 2 б.

Робота оформлюється в індивідуальну папку з довільним описанням проведеного заняття, роботи клієнтів та документація додаються.

Творчу роботу набирають на комп'ютері в текстовому редакторі «WORD» (шрифт 14, «Times New Roman», інтервал 1,5). Береги: верхній – 20 мм, нижній – 20 мм, лівий – 25 мм, правий – 15 мм, та роздруковують на принтері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210х297 мм). Обсяг роботи: 3–4 сторінки.

3. Практична робота № 2

Студентам пропонується провести арт-терапевтичне заняття із клієнтом, використовуючи методики Зінкевич-Євстігнеєвої «Будиночки» та «Країна почуттів». Описати етапи роботи та за результатами заняття заповнити бланк індивідуального арт-терапевтичного заняття. Творча

робота оцінюється за такими критеріями (студент має змогу отримати 10 б.):

- аналіз описаних етапів арт-терапевтичного заняття включає: налаштування клієнта на подальшу роботу, імагінативну практику, малювання, презентацію роботи клієнтом, обговорення роботи, корекцію деструктивних елементів малюнку – 5 б.;

- наявність заповнених бланків за методиками «Будиночки» та «Країна почуттів» – 3 б.;

- наявність коректно заповненого бланку індивідуального арт-терапевтичного заняття – 2 б.

Робота оформлюється в індивідуальну папку з довільним описанням етапів проведеного заняття, роботами клієнта та документацією за результатами заняття.

Творчу роботу набирають на комп'ютері у текстовому редакторі «WORD» (шрифт 14, «Times New Roman», інтервал 1,5). Береги: верхній – 20 мм, нижній – 20 мм, лівий – 25 мм, правий – 15 мм, та роздруковують на принтері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210х297 мм). Обсяг роботи: 2–3 сторінки.

4. Контрольна робота за одним із варіантів. Оцінюється у 20 балів:

- у роботі присутній аргументований виклад матеріалу – 5 б.;

- автор розкрив усі питання контрольної роботи – 5 б.;

- у роботі присутня логічність і послідовність викладення матеріалу – 5 б.;

- у роботі висвітлено критичну думку автора щодо викладеного матеріалу – 5 б.

Таким чином, за результатами цих видів робіт студенти мають можливість набрати 70 б.

Уся робота студента за період вивчення курсу оцінюється у 100 б. максимум. Сума 90 б. і вище оцінюється оцінкою «відмінно», 75–89 – «добре», 60–74 – «задовільно». Загальна кількість балів визначається за формулою: $100 = 70 + 30$ (залік). До заліку студент має змогу набрати 70 максимальних балів. Студент здає індивідуальні завдання на перевірку відповідно до планових термінів їх виконання. На заліку студент може отримати додаткові запитання за змістом його індивідуальних завдань.

Заліковий білет складається з 3 питань. Кожне питання залікового білету оцінюється у 10 б. При відмінному складанні заліку студент отримує 30 б. Якщо проходження підсумкового контролю оцінюється добре або задовільно, то це дає відповідно 20 і 10 б. Максимальна сума 70 б. може бути зарахована до загальної суми балів тільки за умов успішного складання заліку.

Розділ 7.

Список використаних джерел

7.1. Основні джерела

1. Авраменко М. Л. Методичні рекомендації «Використання методів арт-терапії в реабілітації людей з проблемами психічного здоров'я» / за загальною редакцією кандидата медичних наук М. Л. Авраменка. – К. : Всеукраїнський центр професійної реабілітації інвалідів. – 2008. – 55 с.
2. Ільченко І. С. Арт-терапія : навчальний посібник для студентів. – Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. – 150 с.
3. Киселева М. В. Арт-терапия в практической психологии и социальной работе / М. В. Киселева. – СПб. : Речь, 2007. – 336 с.
4. Копытин А. И. Диагностика в арт-терапии : Метод «Мандала». Под редакцией А. И. Копытина СПб. : Речь, 2005. – 85 с.
5. Копытин А. И. Практикум по арт-терапии / под ред. А. И. Копытина. – СПб. : Питер, 2000. – 448 с.
6. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии : подходы, диагностика, система занятий. / Л. Д. Лебедева. – СПб. : Речь, 2003. – 256 с.
7. Медведева Е. А. Арт-педагогика и арт-терапия в специальном образовании : учеб. для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений / Е. А. Медведева, И. Ю. Левченко, Л. Н. Комиссарова, Т. А. Добровольская. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 248 с.
8. Полторац Л. Ю. Арт-терапія в соціальній роботі : навчальний посібник / Л. Ю. Полторац – Херсон : ФОП Грінь Д. С., 2014. – 152 с.
9. Сорока О. В. Арт-терапія в соціальній сфері : курс лекцій / Тернопіль, ТДПУ, 2008. – 86 с.
10. Тарарина Е. Практикум по арт-терапии : шкатулка мастера : уч.-метод. пособ. / Елена Тарарина. – 5-е изд., дополн. – К. : АСТАМИР-В, 2019. – 224с.
11. Тараріна О. Практикум з арт-терапії у роботі з дітьми : науково-метод. посіб. / Олена Тараріна ; пер. з рос. Т. Щегельської. – К. : АСТАМИР-В, 2019. – 256 с.
12. Черкесова І. Г. Арт-терапія засобами кольору : метод. рек. до вивч. курсу «арт-терапія» для студ. вищ. навч. закл. спец. 7.040100 «психологія» / І. Г. Черкесова ; Миколаївський держ. ун-т ім. В. О.Сухомлинського. – Миколаїв : ІЛПОН, 2005. – 68 с.

7.2. Додаткові джерела

1. Анисимов В. П. Арт-педагогика как система психологического сопровождения образовательного процесса // Вестник ОГУ. – № 4, 2003. – С. 146–148.
2. Вознесеньська О. Л. Гуманізація стосунків між поколіннями : досвід сімейної арт-майстерні // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. ст. / Акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. Психології ; редкол.: С. Д. Максименко (голов. ред.) та ін. – К. : Ін-т соц. та політ. Психології. Вип. 17 (20). – 2007. – С. 19–27.
3. Вознесеньська О. Л. Ландшафтна арт-терапія : можливості використання в соціальній сфері // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. наук. ст. Вип. 20 (23) / Академія педагогічних наук України. – К., 2008. – С. 35–45.
4. Вознесеньська О. Л. Арт-терапія сім'ї / О. Л. Вознесеньська // Психолог. – 2005. – № 10. – С. 9–14.
5. Вознесеньська О. Л. Особливості арт-терапії як методу / О. Л. Вознесеньська // Психолог. – 2005. – № 10. – С. 5–8.
6. Жуков С. М. Сутність мистецтва та духовність. Вплив мистецтва на гармонійний розвиток особистості // Вісник Черкаського університету : зб. наук. ст. Вип. 127 Серія «Педагогічні науки» / М-во освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси : Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – С. 60–73.
7. Зімакова Л. Мистецтво як засіб самореалізації особистості в процесі соціалізації // збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка : зб. наук. ст. Вип. 3 (50) Серія «Педагогічні науки» / Полтавський держ. пед. ун-т. – Полтава : Техсервіс, 2006. – С. 156–164.
8. Калініна Л. А. Використання лялькотерапії як напрямку арт-терапії у корекційній роботі з дітьми, які мають проблеми у розвитку / Л. А. Калініна // Наукові праці : науково-методичний журнал. – Вип. 95 : Арт-педагогіка та арт-терапія. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – Т. 108. – С. 25–30.
9. Киселева М. В. Арт-терапия в практической психологии и социальной работе. – Речь, 2007. – 336 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gestaltinstitute.ge/nav/word_pdf/biblioteka/Art%20Therapy.pdf.
10. Киселева М. В. Арт-терапия в работе с детьми : Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих

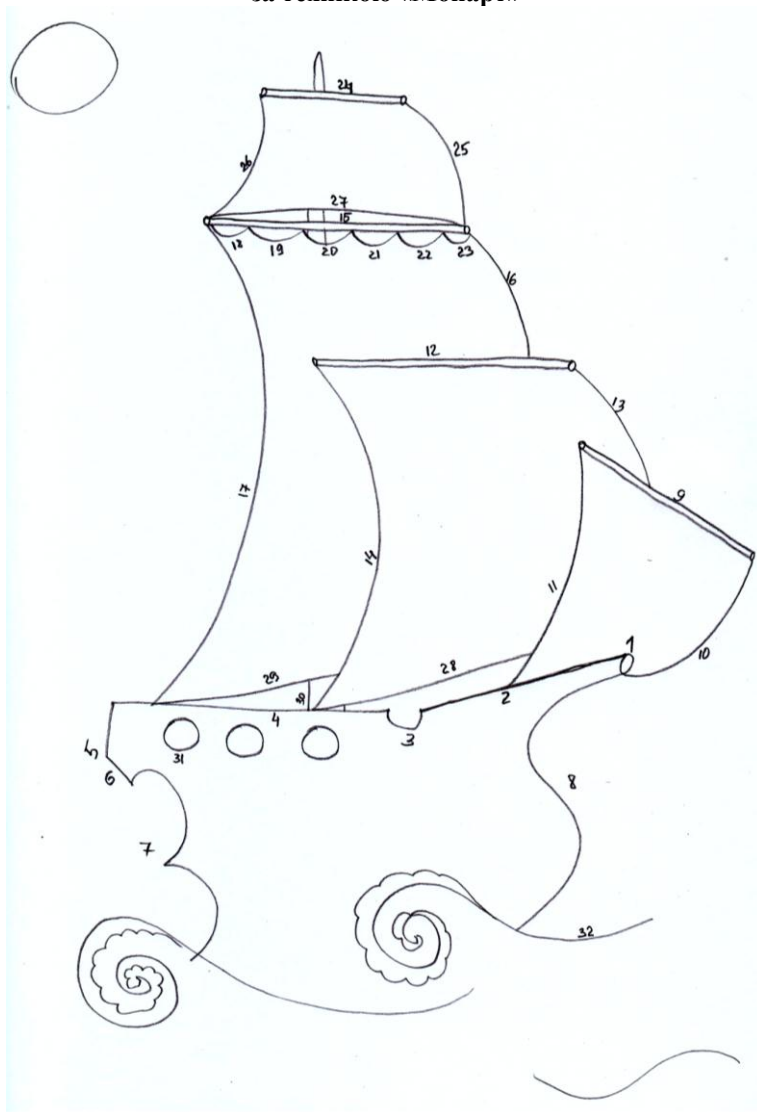
- с детьми. – СПб. : Речь, 2006. – 160 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://cxid-art.org.ua/books/M_kiseleva.pdf.
11. Коваль П. М. Вплив мистецтва на психічний стан людини в процесі навчально-виховної і професійної діяльності // Вісник Черкаського університету : зб. наук. ст. Вип. 186 Серія Педагогічні науки / М-во освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси : Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. – С. 59–63.
 12. Кокоренко В. Л. «Арт-технологии в подготовке специалистов помогающих профессий». – СПб. : Речь, 2005.
 13. Копытин А. И. Профессиональное образование в области арт-терапии // Профессиональное интернет-издание Психологическая газета, 2007 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://psy.su/interview/1983/>.
 14. Кудрина А. В. Методы арт-терапии в практике психологического консультирования // Психологический журнал Международного университета природы, общества и человека «Дубна». 2009. № 3 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.psyanima.ru/>.
 15. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии : подходы, диагностика, система занятий. – СПб. : Речь, 2003. – 256 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.klex.ru/eon>.
 16. Лукомская С. А. Интегративная роль фототерапии как средства психологической помощи дельфинотерапия // Практична психологія та соціальна робота : науково-практичний освітньо-методичний журнал. – Київ : компанія «Социс», 2004. – С. 34–38.
 17. Полторак Л. Ю. Актуальні сфери використання методів арт-терапії у професійній діяльності соціальних працівників / Л. Ю. Полторак // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : зб. наук. пр. / Херсонський нац. техн. ун-т. – Херсон, 2014. – № 1 (10). – С. 124–127.
 18. Полторак Л. Ю. Використання методів арт-терапії в соціальній та освітньо-виховній роботі / Л. Ю. Полторак // Особливості формування образотворчих знань та розвиток творчих здібностей учнів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів засобами кольорознавства : матеріали всеукраїнського науково-методичного семінару. – Херсон, 2014. – С. 173–175.
 19. Полторак Л. Ю. Значення методів арт-терапії у професійній діяльності майбутніх соціальних працівників / Л. Ю. Полторак // Педагогічний дискурс : зб. наук. пр. / Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. – Хмельницький, 2014. – № 16. – С. 159–164.

20. Полторак Л. Ю. Методи арт-терапії та їх використання в системі соціальної, оздоровчої та виховної роботи з молоддю / Л. Ю. Полторак // Теорія і методика виховання : Науково-педагогічний вісник. – Херсон, 2013. – Вип. 3. – С. 21–24.
21. Полторак Л. Ю. Основні напрями діяльності соціальних працівників, в яких доцільне використання методів арт-терапії / Л. Ю. Полторак // Психолого-педагогічне забезпечення професійної підготовки фахівців технічного, економічного та гуманітарного профілю : збірник тез за матеріалами Всеукраїнської науково-педагогічної конференції. – Херсон, 2014. – С. 102–105.
22. Полторак Л. Ю. Сутність арт-терапії : аналіз сучасних понять / Л. Ю. Полторак // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. : Педагогіка. – Миколаїв, 2014. – Вип. 233. – Т. 245. – С. 89–93.
23. Тюріна В. О. Методика «лялькотерапії» у роботі соціального педагога з дітьми з метою профілактики насильницької поведінки // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки : науковий журнал. № 6. Ч. 2 / Міністерство освіти і науки України, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя ; гол. ред. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – С. 216–218.

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклад поетапного створення малюнку «Корабель» за технікою «Монарт»

Додаток Б

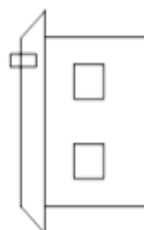
**Індивідуальна діагностична карта «колір – почуття»
за Т. Зінкевич-Євстігнєвою**

Прізвище, ім'я _____

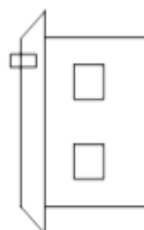
Дата _____

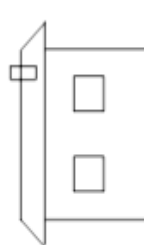
Радість

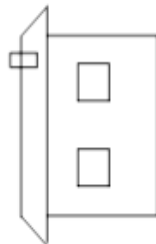
Задоволення

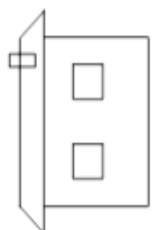
Страх

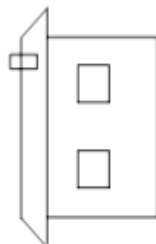
Провина

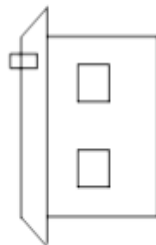
Образа

Сум

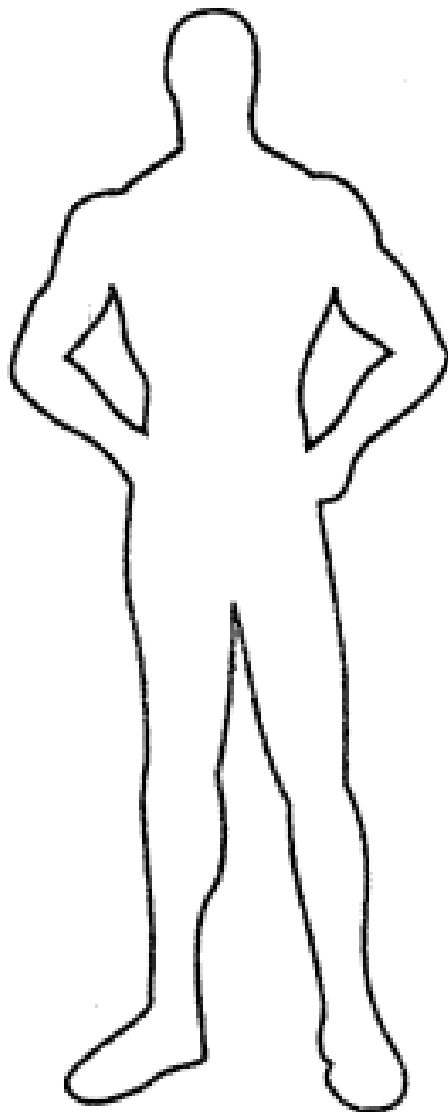

Злість

Цікавість

**Шаблон до методики «Країна почуттів»
Т. Зінкевич-Євстігнєвої**

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

**Любов Юрївна
ПОЛТОРАК**

АРТ-ТЕРАПІЯ

**Методичні вказівки
для спеціальності 053 «Психологія»**

Випуск 297

Редактор *Р. Грубкіна*.
Технічний редактор, комп'ютерна верстка *Н. Кардаш*.
Друк *С. Волинець*. Фальцювально-палітурні роботи *О. Мішалкіна*.

Підп. до друку 02.09.2020
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 3,25. Обл.-вид. арк. 2,21.
Тираж 5 пр. Зам. № 6028.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124